

Modes de producció, patriarcat i triple opressió

Iñaki Gil de San Vicente

Força investigacions crítiques feministes en múltiples camps —antropologia, història, economia, art, filosofia, ciència i epistemologia, tecnologia, sexualitat, psicologia, etc.— han demostrat que el sistema patriarcal no és pas etern ni consubstancial a l'espècie humana i menys encara als mamífers, sinó que sorgeix en un moment ben curt en la llarga història de la nostra espècie i en un lloc ben precís i localitzat del planeta. Aproximadament, entre l'any -3000 i el -600, i allà on dins la visió geogràfica eurooccidental es defineix com a Pròxim Orient. És aquesta una època de transició entre la societat de castes i la societat de classes socials. Quina diferència hi ha? Resumint-ho molt sintèticament, la societat de castes està formada per grups diferenciats entre si però sense una definitiva i total propietat privada dels mitjans de producció, de la terra, del bestiar, dels instruments de treball. Les diferències de casta, per descomptat, suposen diferències de benestar, comoditat, descans i oci, etc., perquè les castes altes, sobretot la formada pel nucli real, els sacerdots-escrives i els militars, controlen i administren tant el producte social produït pel treball col·lectiu de les castes baixes com els plans d'inversió, consum ostentós, estalvi, etc. de l'excedent sobrer, d'allò que no s'ha consumit i es guarda als grans magatzems del palau i del temple.

Tot i així, en la societat de castes existeix una contradicció interna que impulsa la casta alta, real, o com se la vulgui anomenar, a convertir-se en casta dominant i, després, en casta que s'apropia per a si i per als seus descendents de la propietat col·lectiva, tot convertint-la en la seva exclusiva propietat privada que, després de la imposició de l'herència familiar, serà traspassada als seus descendents i no pas retornada al poble treballador. Des del moment que aquesta minoria expropia i arrabassa a la majoria treballadora aquestes riqueses produïdes per la seva força de treball social i acumulades per generacions successives, les castes es converteixen en classes socials antagòniques, una de les quals, la propietària dels mitjans de producció ara privatitzats però anteriorment col·lectius i socials, viu i s'enriqueix a costa de l'explotació de les classes treballadores, expropiades dels béns que produeixen. Així sorgeix la lluita de classes.

Però aquest procés històricament documentat i teòricament assumit, no sorgeix del no-res sinó que requereix d'una acumulació bàsica prèvia, anterior. Què vol dir acumulació bàsica? Doncs que les originàries agrupacions humanes, reduïdes a ben poques desenes d'individus i després a clans, tribus i ètnies d'uns minsos milers de membres, van guardant i emmagatzemant de generació en generació petites coses materials i, com més va, més sofisticades tradicions culturals, sabers pràctics, interpretacions imaginàries i mitològiques, etc., que, malgrat totes les seves limitacions, reflecteixen a la seva manera les seves relacions socials internes i les relacions externes amb la natura. Tanmateix, arriba un moment en el procés d'acumulació bàsica en què la contradicció sorgeix a l'interior mateix de la col·lectivitat encara no separada en castes, sinó només en clans i famílies —no pas en el sentit de família burgesa actual—, perquè les necessitats de la producció agrària i ramadera sedentàries faciliten —però no ho exigeixen pas— que els homes s'especialitzin en determinades tasques en detriment de les dones. Aquest procés requereix d'una explicació una mica més detinguda perquè la seva comprensió és crucial.

Les dones no només produeixen vida sinó que també produeixen coneixement i saber. Totes dues coses són tan simples i bàsiques com les arrels, fruites, escorces, algues, ostres, cloïsses, peixos, larves, cucs, insectes, rosegadors, ocells, pedres tallades, cistells, xarxes, etc., i sobretot, ben decisiu, el control del foc, que —en el seu conjunt— van assegurar l'existència, creixement i felicitat humana. Sabem que les dones aportaven al voltant de les tres quartes parts del total d'aliments i productes de tota mena que necessitaven els col·lectius humans; sabem que les

dones participaven amb els homes en la caça i captura dels grans mamífers; sabem que van ser les primeres deesses i tot indica que les magistrals pintures rupestres i el control del foc eren obra seva. També, tot indica que el primer coneixement del domatge d'animals i de l'agricultura itinerant va ser un assoliment de les dones. Tot i així, va arribar el moment en què van començar a ser desplaçades de la seva posició i recloses en el treball dins la casa camperola, per tenir més i més fills per poder talar boscos, esbrossar camps, llaurar-los, sembrar-hi i recol·lectar-hi; fills per ser soldats i pares; i més i més filles per ser canviades per objectes, o venudes com a béns preciosos, o lliurades com a regals, o com a bones mullers i mares, és a dir, com a força sexoeconòmica de treball que correctament administrada engrandia la riquesa de la família àmplia, del clan i de la tribu.

Força estudis suggereixen que aquesta marginació i després explotació de les dones venia facilitada per l'experiència anterior de l'exogàmia, és a dir, de la necessitat que les dones dels grups es creuessin amb homes d'altres grups exteriors per construir aliances d'ajut mutu i, sobretot, per evitar la degeneració i extinció per consanguinitat inevitable a l'endogàmia intragrupal (el que ara rep el nom d'incest). Amb tot, aquesta pràctica de supervivència no explica per si mateixa el sorgiment del sistema patriarcal, que té el seu origen en les contradiccions produïdes, en primer lloc, per les reaccions internes als límits d'agricultura i la ramaderia itinerants que van esgotant les terres lliures i exigeixen cada vegada més terres disponibles; en segon lloc, en la mesura que aquesta forma itinerant es va fent sedentària, fixa en una zona més o menys àmplia però que li cal d'ampliar-se cada cop més per la naturalesa extensiva de forma econòmica i, en tercer lloc, en la mesura que les societats ja sedentaritzades en un territori l'han de defensar d'altres societats que el necessiten, o, a la inversa, d'aquestes societats que per pressions objectives exteriors com canvis climàtics, catàstrofes geogràfiques o ambientals, plagues, pestes, etc., o pressions igualment objectives però interiors com sobre població excedentària que no pot mantenir-se atès els escassos recursos propis i que cal que emigrin a d'altres territoris, salvatges o ja ocupats per d'altres societats.

Aquestes raons bàsiques, i d'altres de secundàries a cada regió o societat, són facilitades per la superior força física de l'home sobre la dona. Mentre que la dona és més resistent globalment que no pas l'home, aquest té més força física en un temps curt, per a un treball intens i ràpid. La dona és més dotada que l'home per a la supervivència en condicions de penúria i perill, de minsos recursos materials, i l'home és per això mateix qualitativament inferior en el vital problema de la supervivència com a espècie, que és del que es tracta. Desgraciadament per a la dona i l'espècie humana en el seu conjunt, una sèrie de factors que cal analitzar en cada cas particular, van propiciar la victòria de la força bruta sobre la resistència biològica. Però va ser una victòria que va trobar força més resistència i oposició de les dones del que explica la historiografia patriarcal. Els textos escrits, tradicions orals i records transmesos d'aquella època, del Gilgamesh ençà, incloent-hi la Bíblia, mostren, d'una banda, la història de l'opressió de la dona des de la perspectiva dels homes; d'una altra, les maniobres justificatòries dels homes per ocultar i tergiversar aquest procés i, finalment, com, malgrat tot plegat, han perviscut mal que bé restes de les resistències de les dones.

L'expansió del patriarcat va estar, exposat grosso modo, un pas per endavant de l'expansió de la propietat privada, de l'expropiació de la propietat col·lectiva i la seva transformació en privada, i aquest procés es va fonamentar en l'experiència de l'explotació prèvia de les dones pels homes. La victòria de les castes riques sobre les pobres es va fonamentar en la victòria dels homes sobre les dones, i les castes riques van tenir com a aliats els homes de les castes pobres, que descarregaven sobre les dones força coses, des de les seves frustracions i misèries, fins a la seva agressivitat brutal en forma de violacions i assassinats, tot passant per la sobreexplotació de la seva força de

treball sexoeconòmica. Les religions de l'època, des dels déus grecs, violadors i incestuosos, fins al judaisme patriarcal i misogin, passant per l'oposició del budisme masclista a les deesses hinduïstes, i el patriarcalisme de Zoroastre, aquesta mena de plèiade d'horrors i pors masculines, mostren de forma invertida la tragèdia del procés d'explotació de les dones.

El cert és que cap a l'any -600 el sistema patriarcal estava ja consolidat i, alhora, consolida el sistema classista ja establert en els seus pilars bàsics. Tot i així, abans que les classes socials no apareguessin definitivament, va produir-se l'esclavització de les dones dels pobles vençuts per les guerres. Aquesta pràctica era coherent amb les necessitats del patriarcat en ascens, al qual li era urgent d'engrandir el seu poder mitjançant l'explotació de més dones. D'on podia obtenir-les? Doncs dels pobles amb els quals lluitava per a robar-los el bestiar, les deus d'aigua i els béns acumulats. A mesura que s'esgoten els recursos i s'afebleixen i s'esvaeixen els llaços d'ajut mutu i economia de troc i reciprocitat, hi van augmentant lentament però inexorablement els esfereïdors exterminis de grups sencers a càrrec d'altres per saquejar-los de tot, o, probablement més tard, per a imposar-hi condicions lleonines de lliurament d'impostos per tal de no ser exterminats pel grup més poderós. A l'inici de l'expansionisme, se'ls extermina pràcticament a tots perquè ni hi ha recursos alimentaris per mantenir-los vius ni ells mateixos són capaços de produir un excedent del qual s'apropii el vencedor si els conserva amb vida i els posa a treballar. Però les dones tenen una qualitat que no tenen pas els homes: només elles poden donar fills a banda de treballar fins a l'extenuació, i també plaer sexual. Així, es deixa viure les dones joves, i s'extermina les més grans. El desenvolupament econòmic va permetent el grup vencedor d'ampliar la gent que va deixant viva, i arriba el moment que també es deslliuren de la mort per a ser esclavitzats els vells, perquè la seva experiència i coneixement acumulat són cada vegada més necessaris i, per tant, valuosos.

Exposant-ho molt succintament, l'opressió clànica, tribal i ètnica precedeixen i preparen l'opressió nacional posterior. El fil conductor d'aquestes opressions és el de l'explotació de la força de treball del grup nacional oprimint, encara que aquest fil s'enceti amb l'esclavització de les seves dones joves i s'estengui després a la totalitat dels seus habitants. Amb tot, existeixen diferències dins aquesta totalitat perquè, en primer lloc, novament, són les dones nacionalment oprimides les qui carreguen sobre els seus cossos la pitjor part de l'explotació; a més, fins i tot els homes del seu propi poble arriben a emprar-les com a tribut sexoeconòmic per tal d'apaivagar la ira de l'ocupant, lliurant-li cada determinat temps una quantitat de dones, cavalls, riqueses, etc. Aquesta pràctica s'ha mantingut de forma indirecta en els temps moderns quan la immensa majoria dels homes de la nació ocupada, sobretot els de les seves classes riques, toleren d'una manera o altra que els ocupants tractin amb especial duresa les dones ocupades. Finalment, les classes riques i dominants del poble ocupat no dubten a negociar una rendició honrosa, força sovint col·laboracionista, amb l'ocupant.

Així doncs, s'estableix una jerarquia de processos d'explotació i expropiació que començant a la base en la dona, s'estén cap a dalt en forma piramidal fins a arribar al cim, al vèrtex en el qual els homes de la classe dominant del poble dominant acaparen la immensa majoria de les riqueses. Aquests fluxos d'expropiació ja eren clarament perceptibles a l'Orient Mitjà de l'època que tractem, i van estructurar-se definitivament a l'època de l'imperialisme grec clàssic. Atenes n'és un exemple perfecte. Després l'era daurada alexandrina i més tard Roma, centre neuràlgic de corredors terrestres i marítims per on es transportaven les mercaderies, l'or i la plata, els objectes rars i exòtics, les legions i tropes auxiliars i sobretot les grans masses d'esclaves i esclaus. Aquestes vies arribaven més mal que bé però arribaven fins a la llunyana Xina, l'Àfrica central, la Gran Bretanya i el nord d'Europa, tot funcionant com les artèries per les quals confluïa a Roma, en els seus camps, tallers, comerços i bordells la sang i el dolor de milions de dones explotades

com a esclaves pertanyents a pobles ocupats o sotmesos. Mentre que a Roma i les seves ciutats, les dones llatines eren explotades com a dones i com a treballadores, les dones dels pobles ocupats de la perifèria, que sostenien un bon gruix de la criminal glòria romana, eren també explotades com a poble, o nacionalment en termes moderns.

No podem analitzar ara els canvis esdevinguts en aquesta jerarquia de fluxos durant els segles foscos posteriors a l'enfonsament romà a l'occident d'Europa, i les invasions anomenades "bàrbares", encara que seguia totalment activa en l'imperi romà d'Orient, o Constantinoble i més tard Bizanci. Però, tornant a l'Europa occidental, és d'ençà els segles XII-XIII, fonamentalment, quan es reactiva el comerç marítim i comencen a arribar riqueses de l'Àfrica i l'Orient, que s'engega un altre cop el mecanisme d'explotar les dones de l'exterior. Una de les primeres pràctiques va ser la mal anomenada "reconquesta" de la península ibèrica pels exèrcits feudals europeus. Simultàniament, es van llançar les anomenades "croades", amb la seva sanguinària brutalitat —idèntica a la de la "reconquesta"— i amb totes dues agressions criminals va expandir-se lentament però indeturablement el comerç europeu. És cert que ja des de mitjans segle VIII i a mesura que s'expandia l'imperi carolingi, les seves atrocitats contra els pobles pagans d'Europa, i també contra Euskal Herria, es basaven també en la instauració de la triple opressió de les seves dones, però va ser només un anunci d'allò que després s'esdevindria. Cap al segle XV, el nord d'Itàlia, una zona dels Països Catalans i part del nord d'Europa, són els terminals de les principals vies per les quals el creixent comerç europeu espolia d'altres pobles, és a dir, principalment, les seves dones i masses treballadores. D'aquesta manera, tal i com s'havia esdevingut en l'època grega, s'estableix una invisible triple explotació duta a terme mitjançant la dictadura encoberta del comerç a llarga distància. Són les dones les qui hi aporten el gruix de la força de treball dels pobles que ja aleshores són sotmesos a això que ara se'n diu "intercanvi desigual".

Cal aturar-se un instant en aquesta forma d'invisible triple opressió perquè, per això mateix, passa desapercebuda. Imaginem-nos un poble no europeu que, de sobte, rep la "visita" d'una galera veneciana, genovesa o catalana que estableix relacions comercials amb la seva classe dominant. Al cap d'un temps, aquest comerç ha crescut i la seva classe dominant s'ha enriquit, però el seu poble, i amb aquest sobretot les seves dones, s'han especialitzat en els productes que es comercialitzen, tot deixant les formes productives tradicionals i fins i tot oblidant-les. Aquest poble esdevé dependent del comerç internacional, però en realitat és dependent de Venècia, Gènova, Barcelona o ciutats alemanyes. Per diverses raons que no podem explicar, en una altra "visita" estrangera, s'assabenten que els preus han baixat, que la demanda ha minvat i que fins i tot han d'acomplir determinades exigències dels estrangers. Els rics del poble dubten, discuteixen, cerquen d'altres mercats perquè s'han especialitzat massa i no poden pas variar de producció, i fins i tot busquen un aliat més fort que els defensi dels europeus. Augmenten les tensions en el poble perquè els rics propietaris volen una solució determinada i les masses treballadores una altra. Fins i tot pot esclatar la guerra amb els antics aliats. D'una manera o d'una altra, aquest poble, sense perdre una sola guerra, ha vist la seva independència minvada invisiblement perquè realment depèn del comerç amb una potència estrangera, i en aquesta dependència són les dones les qui pateixen la invisible triple opressió.

Fins a la primeria del segle XVI, de situacions semblants se'n van donar un munt a la Mediterrània, l'Orient Mitjà, l'Àfrica del nord i l'est d'Europa. Però a mesura que avançava aquest segle i mentre els focus de poder dins d'Europa passaven als Països Baixos, al nord de l'Estat francès i no gaire més tard a la Gran Bretanya, aquests pobles van ser força i més pressionats per les exigències implacables de les velles ciutats-estat comercials europees. Alhora, la triple explotació s'expandia per l'Amèrica, però ara de manera ben manifesta, oberta i pública, rajant-hi sang i genocidis absoluts a mesura que la "civilització cristiana" plomava els seus habitants. Sens

dubte, allà també hi havia existit l'opressió tribal, ètnica i nacional abans de la invasió europea, però en força pobles l'opressió patriarcal encara no existia o era encara molt més feble que no pas a Occident. De tota manera, la diferència qualitativa que ja començava a aparèixer al segle XVII consistia en una altra cosa que no existia pas anteriorment i era que ja des d'aleshores l'espoliació i la triple opressió començaven a ser en funció de l'acumulació de capital i no en funció de l'acumulació de riquesa. Aquesta diferència qualitativa, que després explicarem, es va anar estenent pertot el globus al llarg del segle XVII i era ja definitiva en iniciar-se el segle XVIII en el comerç britànic, holandès i francès per aquest ordre, i en força menor mesura en l'espanyol i portuguès.

L'acumulació de riquesa consisteix que una família poderosa, un rei, una classe social i, de retop, tot i que cada vegada en menor mesura segons que es davalla en cascada cap avall, la resta del poble, obté, mitjançant el saqueig, l'espoli, el comerç trampós o desigual, etc., una quantitat de béns superior als que tenia a l'inici del tracte comercial. Es conserven llargues cartes de comerciants àrabs, jueus, venecians, etc., i fins i tots xinesos, hindús, mongols, perses, etc., que expliquen com realitzen els seus recorreguts per, en acabar, obtenir-ne un guany. Però són riqueses que desapareixen fàcilment perquè no es basen en l'explotació sistemàtica de la força de treball, sinó en el tràfec de mercaderies d'un lloc a un altre. Fins i tot fins ben entrat el segle XIX ser comerciant era un negoci insegur, perquè es basava en imponderables de tota mena. Molts, la majoria d'aquests comerciants, cercaven la riquesa per mantenir una forma de vida luxosa i ostentosa, per prestar a la noblesa com més va, més endeutada i per, amb tot això i més, poder ascendir ells mateixos a nobles, emprant sovint les seves filles com a objectes de compravenda de títols mitjançant casaments, i les seves dones, com a prostitutes que assolien favors de reis, alts nobles i alt clergat. Contràriament al que en diu la hipòcrita autopropaganda burgesa, els grans comerciants i banquers eren truans, bergants, pirates i saquejadors que no dubtaven a vendre o llogar les seves mares, mullers, filles o nebodes amb la condició de enriquir-se. Ingents fortunes es creaven del dia a la nit i es perdien de la nit al dia.

Però l'acumulació de capital és qualitativament diferent perquè, d'una banda, no dilapida tot o gairebé el que s'ha acumulat, com s'esdevenia bastant sovint en l'acumulació de riquesa, sinó que guarda una quantitat per reproduir després el procés d'acumulació; d'altra banda, no cerca el guany només en el comerç, la pirateria, l'esclavatge, el saqueig, etc., encara que també, sinó que com més va més inverteix aquesta resta no gastada, guardada, a contractar treballadors a sou ara a les seves cases, ara en tallers privats, o bé en col·laboració amb l'Estat en tallers estatals amb una autèntica esclavització interna, etc. i, finalment, des de la fi del segle XVIII, cada vegada més tot comprant més màquines, substituint lentament però inexorablement el treballador manual, humà, per la màquina i convertint l'home en peça, en roda de la màquina, la qual es converteix en el nou ídol, i l'ésser humà, en simple accessori de la màquina. Sorgeix així, com a efecte inherent a l'acumulació de capital, l'explotació industrial de la força de treball i tot el procés que va del plusvalor al guany, passant per la plusvàlua. Aquest salt qualitatiu de l'acumulació de riquesa a l'acumulació de capital, que se simbolitza en el salt del mode de producció precapitalista al capitalista, té efectes decisius sobre la triple opressió de la dona.

L'acumulació de riquesa necessitava un territori per plomar-lo, però un cop esgotat era abandonat per a cercar-ne un altre de rendible. Els comerciants hi passaven amb les seves caravanes, o amb els seus vaixells, hi establien relacions amb la gent del lloc i fins i tot construïen fortificacions per tal de descansar amb un certa seguretat i guardar les seves mercaderies. Podien mantenir-hi fins i tot delegacions fixes semblants a les modernes ambaixades, però tot just marxaven, amb prou feines hi deixaven cap rastre ni record, excepte el dels fortins, alguns gravats i pintures, i algunes paraules incrustades en la llengua del poble que havien plomat. Força

pobles van poder-se'n recuperar més o menys, però d'altres van desaparèixer. Tanmateix, l'acumulació de capital és qualitativament devastadora perquè tan bon punt s'endinsa en un territori ha de sagnar-lo fins a la darrera gota, com un vampir que es beu fins l'alè i l'ànima del poble que destrueix. Un exemple el tenim a les companyies europees que en molts indrets del planeta comerciaven amb or, plata, pedres, pells, resines, etc. amb pobles precapitalistes. Quan esgotaven un territori l'abandonaven i deixaven malmesos els seus pobles autòctons, indefensos davant l'arribada de colons europeus que s'hi establien per sembrar-ne la terra. Allà on aquests arrasadors trobaven societats més desenvolupades, per exemple l'Índia, la Xina, etc., hi feien ben bé el mateix però amb pactes amb les seves classes dominants, o després de les seves derrotes militars, i acabaven arruïnant i portant a la desesperació el país sencer, la qual cosa suposava a la llarga que els seus pobles oprimits acabaven revoltant-s'hi en guerres d'alliberament nacional anticolonial. L'explotació comercial ben planificada requeria fins i tot de carreteres —ja les feien els romans—, de trens i de ports, tot anorreant les velles formes econòmiques per tal d'accelerar el saqueig de riqueses. Amb aquest saqueig s'hi destruïen simultàniament les cultures i identitats tribals, ètniques i nacionals per deixar-hi la buidor i el no-res.

La triple opressió de la dona sota l'acumulació capitalista s'endureix en tots els aspectes perquè, a diferència de l'acumulació de riquesa, ara allò que està en joc és convertir la dona no només en l'últim basament de l'espoliació extensiva, sinó fonamentalment en la intensiva. Quina diferència hi ha entre aquests dos tipus d'espoliació? La primera només afecta les riqueses que no requereixen per a la seva obtenció d'una explotació sistemàtica de la consciència, de la identitat, del complex lingüístico-cultural del poble ocupat. Se n'espolia la riquesa material, des dels boscos fins a les joies, tot passant per les dones, però no se n'espolia pas la cultura ni la intel·ligència col·lectiva, la capacitat de crear cultura d'un poble. És ben cert, com s'ha dit, que en les darreres fases de l'esclavatge, els invasors es preocupaven a deixar amb vida les persones cultes, i els romans i xinesos eren ben astuts en aquesta qüestió. Però no empraven pas aquest coneixement esclavitzat per produir més coneixement, sinó sobretot com a element de curiositat, prestigi i poder passatger. L'espoliació del coneixement d'un poble per tal d'augmentar el capital global de l'invasor va començar a realitzar-se amb el capitalisme, quan la intel·ligència també es va anar convertint en una mercaderia, i des del segle XIX, quan les ciències van anar convertint-se en forces de producció intel·lectual pertanyents al capital fix o constant, és a dir, a les màquines, instal·lacions, tecnologia, etc. L'acumulació capitalista és, bàsicament, acumulació intensiva de força psicosomàtica de treball, és a dir, de la totalitat de l'ésser humà, des de la seva força muscular bruta fins a la seva refinada intel·ligència. Aquesta és la inhumana atrocitat qualitativa del capitalisme. I aquesta atrocitat li exigeix destruir fins i tot els fonaments simbòlics, referencials i imaginaris dels pobles que subjuga.

La triple opressió de la dona és duta aquí a la seva extrema crueltat perquè, a diferència dels modes de producció anteriors, al capitalisme li cal que la dona s'alieni definitivament en la seva capacitat de produir vida, és a dir, praxi crítica i creativa, i esdevingui una simple fàbrica de benefici psicosomàtic per al capitalisme estranger que ocupa el poble nacionalment oprimat al qual pertany la dona. En qualsevol poble, la dona continua sent decisiva en la socialització de la primera infància, en la transmissió i re-creació del complex lingüístico-cultural en els primers i decisius anys de vida, i també conserva la seva influència en la segona socialització, en els anys de l'adolescència. Això ho sap molt bé el capitalisme i en la mesura que mercantilitza fins i tot la primera infància per ampliar els mercats, i mercantilitza fins i tot l'amor i la procreació per tal d'augmentar el consumisme i la financerització de l'existència, amb els comptes d'estalvi per a nounats i de crèdit per a nens, en aquesta mesura, l'alienació de la dona perquè produeixi éssers alienats des dels primers instants de la seva vida es converteix en una necessitat urgent per a l'acumulació capitalista. També sap el capitalisme que la dona continua sent fonamental en la

cura de les persones grans, raó per la qual crea mercats específics per a la seva comercialització, amb especial insistència en la indústria de la salut i de la drogoaddicció en totes les seves formes, sobretot en la televisiva, per la qual cosa ha de mantenir l'alienació de la dona durant tota la seva vida, perquè no lluiti contra aquesta explotació psicosomàtica total. Podríem posar força més exemples sobre l'explotació intensiva que confirmen l'esfereïdora qualitat específica de l'acumulació de capital a diferència de l'acumulació de riquesa precapitalista.

I doncs, en els pobles nacionalment oprimits, el drama es converteix en tragèdia si no existeix una lluita tenaç i sistemàtica oposada. I un altre cop més, la dona apareix com la pedra angular o basal, segons com es miri, del problema sencer. Tot i això, els pobles oprimits tenen afegit un problema qualitatiu que no tenen els qui no pateixen opressió, i és la inexistència del seu poder estatot-nacional propi que li permeti dirigir el seu propi destí. Aquesta absència, deliberadament cercada i mantinguda per l'estat ocupant, repercuteix en la totalitat dels problemes i, en primer i decisiu lloc, en les càrregues que la dona treballadora nacionalment oprimida ha d'assumir. Com que és aquesta la qui, com hem vist, sosté en bona mesura l'estructura sencera d'explotació, la seva alienació nacional és decisiva per al manteniment del poder ocupant, i la seva alienació social i classista com a treballadora és decisiva per al manteniment del sistema burgès, i la seva alienació com a dona és decisiva per a la pervivència del patriarcat. El resultat de tot això és que aquesta triple alienació repercuteix directament i essencialment en la cultura que transmet als seus fills i filles. Comprenem així l'experiència històrica que mostra la importància de la recuperació lingüístico-cultural des de la primera infància en la lluita dels pobles oprimits, i dins aquest complex, la importància de la transmissió de la memòria nacional de lluita del poble contra l'ocupant, i del paper de la dona en tot aquest procés.

Les repercussions de tot el que estem analitzant s'estenen a la totalitat de la vida del poble oprimat, la qual cosa explica entre d'altres moltes coses, que sigui en aquests pobles on més fàcilment hagin triomfat les lluites revolucionàries; que siguin en aquests pobles on la militància de la dona adquireix, segons els seus contextos culturals, una importància i participació superior a la de les simples lluites de classes en els pobles on no hi ha opressió nacional; que sigui en aquests pobles, sobretot en aquells que conserven arrels d'identitat simbòlica preindoeuropea amb la natura, on les tradicions col·lectives amb fortes restes paganes i precristianes alimentin una valoració superior del medi ambient... No tenim temps per estendre aquestes anàlisis a d'altres qüestions com, per exemple, la importància teòrica d'aquestes experiències per a les reflexions autocrítiques de les esquerres de les nacions que oprimeixen d'altres nacions, amb la seva responsabilitat objectiva en allò que estem analitzant. Finalment, la lliçó bàsica que cal extreure és que sense la triple emancipació és impossible d'avançar en la construcció col·lectiva del poble oprimat que, en haver superat la triple explotació permet de construir una nació nova, la qual, al seu torn, es converteix en una força emancipadora de la nova humanitat.

1 Es refereix al cicle èpic assiri-babilònic difós posteriorment en llengua accàdia. Narra les proeses d'un heroi que s'identifica amb el rei sumeri (de mateix nom) d'Uruk (any -2700). L'epopeia del Gilgames és la més significativa de l'antic Orient. Recentment s'ha completat l'epopeia en unes troballes gràcies a les quals s'ha sabut que el poema acaba amb el suïcidi de Gilgames que hi arrossega la seva família. (Nota de la traducció.)